

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับงานวิจัยเรื่อง ปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย ช่วงชั้นที่ 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1-3 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. ความนำของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
2. ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษา
3. แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
4. การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย ช่วงชั้นที่ 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1-3
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. ความนำของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 1 – 6) กล่าวถึงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2544 ว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่าง ๆ ของโลกยุคโลกาภิวัตน์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของทุกประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของชาติซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศ เพื่อสร้างคนไทยให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในเวทีโลก หลักสูตรการศึกษาของประเทศที่ใช้อยู่ คือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการโดยกรมวิชาการได้ติดตามผลและดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนา

หลักสูตรตลอดมา ผลการศึกษาพบว่า หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนานกว่า 10 ปี มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ไม่สามารถส่งเสริมให้สังคมไทยก้าวไปสู่สังคมความรู้ได้ทันการณ์ในเรื่องที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การกำหนดหลักสูตรจากส่วนกลางไม่สามารถสะท้อนสภาพความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษาและท้องถิ่น
2. การจัดหลักสูตรและการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังไม่สามารถผลักดันให้ประเทศไทยเป็นผู้นำด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีในภูมิภาค จึงจำเป็นต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้คนไทยมีทักษะกระบวนการและเจตคติที่ดีทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์
3. การนำหลักสูตรไปใช้ยังไม่สามารถสร้างพื้นฐานในการคิด สร้างวิธีการเรียนรู้ให้คนไทยมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต สามารถเผชิญปัญหาสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศยังไม่สามารถที่จะทำให้ผู้เรียนใช้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารและการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลายในยุคสารสนเทศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การศึกษายเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระ

ของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าว กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี

กระทรวงศึกษาธิการโดยอาศัยอำนาจตามความในบทเฉพาะกาลมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเห็นสมควรกำหนดให้มีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยยึดหลักความมีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ กล่าวคือ เป็นหลักสูตรแกนกลางที่มีโครงสร้างหลักสูตรยืดหยุ่น กำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในภาพรวม 12 ปี สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระ มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นช่วงชั้นละ 3 ปี จัดเฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาจัดทำสาระในรายละเอียดเป็นรายปีหรือรายภาคให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ รวมถึงจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเป้าหมายด้วย

การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้และทักษะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้

ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน และจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ และสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ได้ทุกระบบการศึกษา

อนึ่ง เพื่อให้การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ สถานศึกษาต้องมีการประสานสัมพันธ์ และร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่มีจุดประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้บนพื้นฐานของความเป็นไทยและความเป็นสากล รวมทั้งมีความสามารถในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคล หลักสูตรแกนกลางของประเทศเป็นกรอบทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน สถานศึกษาต้องนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

2. ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษา

กรมวิชาการ (2545 : 1) กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรสถานศึกษาว่า หลักสูตรสถานศึกษา เป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมถึงลำดับขั้นของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสมซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข ดังนั้น หลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วยการเรียนรู้และประสบการณ์อื่น ๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระ

การเรียนรู้ ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติม เป็นรายปีหรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในแต่ละปีหรือภาค และกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สรุปได้ว่าหลักสูตรสถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้ ประกอบด้วย การเรียนรู้ทั้งมวลและประสบการณ์อื่น ๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนพัฒนาผู้เรียน โดยต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่ม เป็นรายปีหรือรายภาค จากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียน และกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งนี้ สถานศึกษาต้องจัดทำรายละเอียดสาระของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ รวมทั้งจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเป้าหมายและศักยภาพของท้องถิ่นด้วย

3. แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

กรมวิชาการ (2544 : 6 - 18) กล่าวถึงแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาว่า หลักสูตรสถานศึกษาจะมีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการหลักสูตร ผลผลิตจากการบริหารจัดการหลักสูตรจะนำมานำเสนอในหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้บุคคลทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาทราบว่าสถานศึกษาจัดการศึกษาอย่างไร ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ การประสานงาน และการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภารกิจที่สำคัญก่อนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา คือ การเตรียมความพร้อมในทุก ๆ ด้าน เช่น การสร้างความตระหนักให้ผู้เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและยอมรับการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร การใช้หลักสูตร การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การแต่งตั้งคณะกรรมการของสถานศึกษาคณะต่าง ๆ ตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ และตามความจำเป็นของสถานศึกษา การจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศให้มีข้อมูลใช้ในการจัดการศึกษา และการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ เป็นต้น เมื่อเตรียมความพร้อมทุก ๆ ด้านแล้ว จึงจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษามีดังนี้

3.1 การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย

กรมวิชาการ (2544 : 6 - 7) กล่าวถึงการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายว่า สถานศึกษาจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์เพื่อบ่งบอกอนาคตว่าโลกและสังคมรอบ ๆ จะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร และสถานศึกษาจะต้องปรับตัว ปรับหลักสูตรอย่างไร จึงจะพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมกับยุคสมัย ในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาจึงต้องมีวิสัยทัศน์ซึ่งจะทำได้ โดยอาศัยความร่วมมือกับชุมชน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ ผู้เรียน ภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาครัฐในชุมชน ร่วมกันกับคณะกรรมการสถานศึกษาแสดงความประสงค์อันสูงส่งหรือวิสัยทัศน์ที่ปรารถนาให้สถานศึกษาเป็นสถาบันพัฒนาผู้เรียนที่มีพันธกิจหรือภาระหน้าที่ร่วมกันในการกำหนด งานหลักที่สำคัญของสถานศึกษาพร้อมกับเป้าหมาย แผนปฏิบัติการและการติดตามผล ตลอดจนจัดทำรายงานแจ้งสาธารณชน และส่งผลย้อนกลับให้กับสถานศึกษา เพื่อปฏิบัติงานที่เหมาะสมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติที่กำหนดไว้

กระบวนการสร้างวิสัยทัศน์ โดยอาศัยบุคคลต่าง ๆ เข้าไปมีส่วนร่วมนี้ เป็นกระบวนการที่มีพลังผลักดันให้แผนกลยุทธ์ที่สถานศึกษาสร้างขึ้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีทิศทางก่อให้เกิดเจตคติในทางสร้างสรรค์ดีงามแก่สังคมของสถานศึกษามีระบบและหน่วยที่สนับสนุนในการปฏิบัติงานเกิดขึ้นอย่างเป็นเครือข่าย เพียบพร้อม เช่น ระบบคุณภาพ ระบบหลักสูตร สาระการเรียนรู้ การเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล การติดตาม การรายงานฐานข้อมูลการเรียนรู้ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม มีระบบสนับสนุนครู-อาจารย์ เป็นต้น กระบวนการสร้างวิสัยทัศน์ด้วยวิธีดังกล่าวนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การกำหนดสาระการเรียนรู้หรือหัวข้อเรื่องในท้องถิ่นสนองความต้องการของชุมชน

วิสัยทัศน์เป็นเจตนารมณ์ อุดมการณ์ หลักการ ความเชื่อ อนาคตที่พึงประสงค์ เป็นการคิดไปข้างหน้า มีเอกลักษณ์ สามารถสร้างศรัทธา และจุดประกายความคิดในสภาพการพัฒนาสูงสุด

ภารกิจเป็นการแสดงวิธีดำเนินการของสถานศึกษาเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์และนำไปสู่การวางแผนปฏิบัติต่อไป

เป้าหมายกำหนดเป็นความคาดหวังด้านคุณภาพที่เกิดกับผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่สถานศึกษากำหนดและสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

นอกจากนี้ สถานศึกษาต้องร่วมกับชุมชนกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่สถานศึกษาจะกำหนดเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น สามารถกำหนดขึ้นได้ตามต้องการ โดยให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องมีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมดังกล่าวให้แก่ผู้เรียน เพิ่มจากที่กำหนดไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ในแต่ละภาคเรียนหรือปีการศึกษา ครูผู้สอนจะต้องจัดให้มีการวัดและประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยเป็นการประเมินเชิงวินิจฉัย เพื่อการปรับปรุงและการส่งต่อ ทั้งนี้ ควรประสานสัมพันธ์กับผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องร่วมกันประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์รายปี หรือรายภาค

วัฒนาพร ระวังทุกข์ (2545 : 39 – 45 , 54 - 55) กล่าวถึงวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ หมายถึง การสร้างภาพอนาคตที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นอุดมคติ มีความน่าฟังปรารถนา มีความเป็นไปได้ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาของตน และมุ่งมั่นผลักดันทุกวิถีทางที่จะทำให้วิสัยทัศน์นั้นเป็นจริง ในการกำหนดวิสัยทัศน์สถานศึกษา จะต้องนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศด้านต่างๆ ของสถานศึกษาทุกด้านมาดำเนินการพิจารณา โดยอาศัยความร่วมมือของคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ครู-อาจารย์ ผู้เรียน ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ภาครัฐในชุมชน ร่วมกันพิจารณากำหนดวิสัยทัศน์ที่แสดงเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด มีความเป็นไปได้ เป็นแรงกระตุ้นท้าทาย ก่อให้เกิดพลังผลักดันให้การดำเนินงานของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีทิศทางที่ก่อให้เกิดเจตคติที่ดีในทางสร้างสรรค์ สนองความต้องการของชุมชน ผู้เรียน และท้องถิ่น
2. พันธกิจ หมายถึง ข้อความที่แสดงวิธีดำเนินการของสถานศึกษาเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์และนำไปสู่การวางแผนปฏิบัติต่อไป ซึ่งประกอบไปด้วยวิธีการดำเนินงาน ผู้รับประโยชน์และบริการโดยตรงจากองค์กร ลักษณะผลผลิตและบริการ ประโยชน์ที่ได้รับจากองค์กร ความเชื่อ ค่านิยมพื้นฐานในการดำเนินงานของบุคลากร และหลักการพื้นฐานขององค์กร
3. เป้าหมาย หมายถึง ความคาดหวังด้านคุณภาพที่เกิดกับผู้เรียนซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่สถานศึกษากำหนดและสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการกำหนดเป้าหมายจะต้องศึกษาจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานว่ามีความคาดหวังให้ผู้เรียนเป็นอย่างไรหลังจากจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ศึกษา วิเคราะห์วิสัยทัศน์ของสถานศึกษาที่กำหนดภาพอนาคตหรือความคาดหวังต่อผู้เรียนอย่างไรบ้าง มีส่วนใดบ้างที่เพิ่มเติมหรือแตกต่างจากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะส่วนที่เป็นจุดเน้น จุดเด่นของสถานศึกษาส่วนที่เป็นความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น และศึกษา วิเคราะห์พันธกิจของสถานศึกษาที่กำหนดไว้แต่ละด้าน สามารถส่งเสริมสนับสนุนให้การพัฒนาผู้เรียนบรรลุความสำเร็จในด้านใดบ้าง เสร็จแล้วจึงนำประเด็นต่าง ๆ มาเรียบเรียงเป็นเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษา โดยเขียนเป็นความคาดหวังที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นเมื่อจบการศึกษาจากสถานศึกษา

4. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง เป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน

ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม สถานศึกษาจะต้องร่วมกับชุมชนกำหนดขึ้น โดยแต่งตั้งคณะกรรมการสำรวจรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของโรงเรียนทุกด้าน วิเคราะห์ความจำเป็นของการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่จำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดผลอย่างจริงจัง กำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์การจบหลักสูตร โดยอาจกำหนดให้มีในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งไม่ควรกำหนดมากเกินไปเพราะจะเป็นภาระต่อการจัดทำเกณฑ์ ตัวชี้วัด การวางแผนพัฒนาและการประเมิน

สรุปได้ว่าการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายของสถานศึกษาจะต้องอาศัยคณะกรรมการสถานศึกษา บิดา มารดา ผู้ปกครอง ผู้เรียน ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ภาครัฐในชุมชน ร่วมมือกันกำหนดขึ้น โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียนและชุมชน นอกจากนั้นสถานศึกษาต้องร่วมกับชุมชนกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม โดยให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นของสถานศึกษาและชุมชน

3.2 การจัดทำโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

กรมวิชาการ (2544 : 7 - 8) กล่าวถึงการจัดทำโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาว่า จากวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมายที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ สถานศึกษาจะต้องจัดทำโครงสร้างหลักสูตร ซึ่งกำหนดสาระการเรียนรู้ และเวลาเรียนไว้อย่างชัดเจนเพื่อสถานศึกษาจะนำไปจัดการ

เรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนด โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย

1. ตารางการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายวิชาครบ 8 กลุ่มสาระ วิทยภาคหรือปี ทั้งที่กำหนดไว้ในหลักสูตรและเพิ่มเติมตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น

2. มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียน

3. กำหนดเวลาแต่ละกลุ่มสาระ หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรายภาค

หรือปี

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545 : 58 – 59) กล่าวถึงแนวการจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาดังนี้

1. ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ศึกษาเกี่ยวกับแนวการจัดหลักสูตรและเวลาเรียนในแต่ละช่วงชั้น
3. ศึกษาเกี่ยวกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระและกิจกรรมพัฒนา

ผู้เรียน

4. ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา
5. ศึกษาวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายของสถานศึกษา
6. จัดโครงสร้างหลักสูตรของสถานศึกษา

สรุปได้ว่าการจัดทำโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาเป็นการแสดงภาพรวมของสถานศึกษาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นว่าจะใช้เวลาเรียนเท่าใด ทั้งที่เป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐานและสาระการเรียนรู้เพิ่ม เพื่อให้ผู้เรียนมีเวลาเรียนครบตามหลักสูตร โดยดูโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลัก และใช้ข้อมูลสารสนเทศ วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษาประกอบการพิจารณา

3.3 การจัดทำสาระของหลักสูตร

กรมวิชาการ (2544 : 8 - 10) กล่าวถึงการจัดทำสาระของหลักสูตรดังนี้

1. การกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้มาจัดเป็นผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค ที่ระบุถึงความรู้ ความสามารถของผู้เรียนและคุณธรรม จริยธรรม

ค่านิยม ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้ในแต่ละปีหรือภาคนั้น การกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของสาระการเรียนรู้ ให้สถานศึกษากำหนดเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสมสอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

2. กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากผล

การเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ในข้อ 1. และให้สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน

3. กำหนดเวลาและจำนวนหน่วยกิต สำหรับสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคดังนี้

3.1 ช่วงชั้น ป. 1 - 3 ป. 4 - 6 และ ม. 1 - 3 กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นรายปีและกำหนดจำนวนคาบเวลาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้

3.2 ช่วงชั้น ม. 4 - 6 กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นรายภาคและกำหนดจำนวนหน่วยกิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้

ในการกำหนดจำนวนหน่วยกิตของสาระการเรียนรู้รายภาคสำหรับช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 ใช้เกณฑ์การพิจารณาที่ใช้เวลาจัดการเรียนรู้ 40 ชั่วโมง ต่อ ภาคเรียน มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต สำหรับสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาจัดทำเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นวิชาเฉพาะของสายอาชีพ หรือ โปรแกรมเฉพาะทางอื่น ๆ ใช้เกณฑ์การพิจารณาคือสาระการเรียนรู้ที่ใช้เวลาจัดการเรียนรู้ ระหว่าง 40 - 60 ชั่วโมง ต่อ ภาคเรียนมีค่า เท่ากับ 1 หน่วยกิต ทั้งนี้สถานศึกษากำหนดได้ตามความเหมาะสมและใช้หลักเกณฑ์เดียวกัน

4. จัดทำคำอธิบายรายวิชา โดยการนำเอาผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาครวมทั้งเวลาและจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดตามข้อ 1., 2. และ 3. มาเขียนเป็นคำอธิบายรายวิชา โดยให้ประกอบด้วย ชื่อรายวิชา จำนวนเวลาหรือจำนวนหน่วยกิต ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ของรายวิชานั้น ๆ ซึ่งสามารถเขียนคำอธิบายรายวิชาได้หลายรูปแบบเช่น

4.1 รูปแบบที่ 1 เขียนเป็นความเรียงเสนอภาพรวมของผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน

4.2 รูปแบบที่ 2 เขียนแยกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

4.2.1 ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง เขียนเป็นความเรียง สรุปภาพรวมของ
ผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน

4.2.2 สารการการเรียนรู้ เขียนเป็นความเรียงของขอบข่ายเนื้อหา

4.3 รูปแบบที่ 3 เขียนเป็นความเรียงประกอบด้วย 3 ส่วนคือ

4.3.1 ขอบข่ายกิจกรรมที่กำหนดกว้าง ๆ สอดคล้องกับผลการเรียนรู้
รายวิชา

4.3.2 ขอบข่ายเนื้อหาที่สอดคล้องกับสารการเรียนรู้ของรายวิชา

4.3.3 ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างกว้าง ๆ

4.4 รูปแบบที่ 4 เขียนเป็นความเรียง ประกอบด้วย 4 ส่วนคือ

4.4.1 จุดประสงค์ของรายวิชาที่สอดคล้องกับผลการเรียนรู้รายวิชา

4.4.2 ขอบข่ายสารการเรียนรู้

4.4.3 กิจกรรมการเรียนรู้

4.4.4 วิธีการวัดและประเมินผล

4.5 รูปแบบที่ 5 เขียนแยกเป็น 2 ส่วนประกอบด้วย

4.5.1 ผลการเรียนรู้ เขียนให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้านเป็น ข้อ ๆ โดย
ไม่แยกด้าน

สำหรับคำอธิบายรายวิชามีแนวทางการกำหนดดังนี้ ชื่อรายวิชาของสารการเรียนรู้ ให้ใช้ตามชื่อกลุ่มสารการเรียนรู้ ส่วนชื่อรายวิชาที่สถานศึกษาจัดทำเพิ่มเติมสามารถกำหนดตามความเหมาะสม ทั้งนี้ต้องสื่อความหมายได้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับสารการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในสาระนั้น ๆ

5. จัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยการนำเอาสารการเรียนรู้รายปี หรือรายภาคที่กำหนดไว้ไปบูรณาการจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ย่อย ๆ เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ย่อย ๆ เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนรู้และผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะองค์รวม หน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยประกอบด้วย ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สารการเรียนรู้ และจำนวนเวลาสำหรับการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเมื่อเรียนครบทุกหน่วยย่อยแล้ว ผู้เรียนสามารถบรรลุผลตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี หรือรายภาคของทุกวิชา

ในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ อาจบูรณาการทั้งภายในและระหว่างกลุ่มสาระ

การเรียนรู้หรือเป็นการบูรณาการเฉพาะเรื่องตามลักษณะการเรียนรู้ หรือเป็นการบูรณาการที่ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนรู้โดยพิจารณาจากมาตรฐานการเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ กับการจัดการเรียนรู้ สำหรับหน่วยการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นสถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้โดยการปฏิบัติโครงการอย่างน้อย 1 โครงการ

6. จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์จากคำอธิบายรายวิชารายปี หรือ รายภาค แต่ละหน่วยการเรียนรู้ที่จัดทำ กำหนดเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนและผู้สอน

วัฒนาพร ระจับทุกข์ (2545 : 132 – 141) กล่าวถึงการจัดทำรายวิชาตาม กลุ่มสาระการเรียนรู้ว่า สถานศึกษาสามารถดำเนินการจัดทำสาระการเรียนรู้หรือรายวิชาต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ดังนี้คือ จะต้องศึกษาสาระ มาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการ เรียนรู้ช่วงชั้นของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 แล้วนำมาวิเคราะห์มาตรฐาน การเรียนรู้ช่วงชั้นแล้วกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค กำหนดสาระการเรียนรู้ ช่วงชั้น กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค หลังจากนั้นจึงนำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี หรือรายภาค สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคมาจัดทำคำอธิบายรายวิชา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ และจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยกำหนดให้นักเรียนแต่ละคนจะต้องทำโครงการ 1 ในแต่ละ ช่วงชั้นด้วย

สรุปได้ว่าการจัดทำสาระของหลักสูตรเป็นการกำหนดเนื้อหาและกระบวนการ เรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้ครบทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้มาจัดเป็นผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคมากำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค กำหนดเวลาและจำนวนหน่วยกิต จัดทำคำอธิบายรายวิชา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ และจัดทำ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยกำหนดให้นักเรียนแต่ละคนจะต้องทำโครงการอย่างน้อย 1 โครงการ ในแต่ละช่วงชั้นด้วย

3.4 การออกแบบการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2544 : 10 - 13) กล่าวถึงการออกแบบการเรียนรู้ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอน การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่างๆ มีกระบวนการ และวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการ เรียนรู้ ความสนใจและความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้

ในแต่ละช่วงชั้นควรใช้รูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ คู่คุณธรรม ทั้งนี้ ต้องพยายามนำกระบวนการจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาลิงแวดล้อม กระบวนการคิด และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการเป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ขีดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะเช่น

1.1 การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ กับหัวข้อเรื่องที่สอดคล้องกับชีวิตจริงหรือสาระที่กำหนดขึ้นมา เช่น เรื่องลิงแวดล้อม นำ เป็นต้น ผู้สอนสามารถเชื่อมโยงสาระและกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ เช่น การอ่าน การเขียน การคำนวณ การคิดวิเคราะห์ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้ ความจริงจากหัวข้อเรื่องที่กำหนด

1.2 การบูรณาการแบบคู่ขนาน มีผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมกันจัดการเรียนการสอน โดยอาจยึดหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนาน เช่น ผู้สอนคนหนึ่งสอนวิทยาศาสตร์เรื่องเงา ผู้สอนอีกคนอาจสอนคณิตศาสตร์เรื่องการวัดระยะทาง โดยการวัดเงา คิดคำนวณในเรื่องเงาในช่วงเวลาต่าง ๆ จัดทำกราฟของเงาระยะต่าง ๆ หรืออีกคนหนึ่งอาจให้เรียนรู้ศิลปะเรื่องเทคนิคการวาดรูปที่มีเงา

1.3 การบูรณาการแบบสหวิทยาการ การบูรณาการในลักษณะนี้นำเนื้อหาจากหลายกลุ่มสาระมาเชื่อมโยงเพื่อจัดการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปผู้สอนมักจัดการเรียนการสอนร่วมกันในเรื่องเดียวกัน เช่น เรื่องวันลิงแวดล้อมแห่งชาติ ผู้สอนภาษาไทยจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้ภาษา คำศัพท์เกี่ยวกับลิงแวดล้อม ผู้สอนสังคมศึกษาให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหรือทำกิจกรรมชมรมเกี่ยวกับลิงแวดล้อมและครูผู้สอนสุขศึกษาอาจจัดให้จัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาลิงแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ เป็นต้น

1.4 การบูรณาการแบบโครงการ ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการเป็นโครงการ โดยผู้เรียนและครูผู้สอนร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้น โดยใช้เวลาการเรียนต่อเนื่องกันได้หลายชั่วโมง ด้วยการนำเอาจำนวนชั่วโมงของวิชาต่าง ๆ ที่ครูผู้สอน

เคยสอนแยกกันนั้นมารวมเป็นเรื่องเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ในลักษณะการสอนเป็นทีม เรียนเป็นทีม ในกรณีที่ต้องการเน้นทักษะบางเรื่องเป็นพิเศษ ครูผู้สอนสามารถแยกกันสอนได้ เช่น กิจกรรมเข้าค่ายคนตรี กิจกรรมเข้าค่ายภาษาอังกฤษ กิจกรรมเข้าค่ายศิลปะ เป็นต้น

2. **สื่อการเรียนรู้** การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้แบบต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ได้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเอง หรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว และในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งความรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียนควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อ สิ่งพิมพ์ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จากศูนย์สื่อ หรือห้องสมุดจากสถานศึกษา

3. **การวัดผลและประเมินผล** การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียนเพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาจะต้องจัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาเพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมิน ทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา

การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดมุ่งหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่ เพียงใด ดังนั้น การวัดและประเมิน จึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลายเน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน

การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือแฟ้มสะสมผลงาน ผู้ใช้ผลการประเมิน ในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือ ตัวผู้เรียน ผู้สอนและพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วม ในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และค้นหาข้อมูลต่าง ๆ ที่จะทำให้สะท้อนให้เห็นภาพสัมฤทธิ์ ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของคุณครูผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่ม สามารถให้ระดับคะแนนหรือจัด กลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครองจะได้ทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน

สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินโดยความเห็นชอบของ คณะกรรมการสถานศึกษา การประเมินผลระดับสถานศึกษาเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบ ความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้น สถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้เป็น แนวทางในการปรับปรุงพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตาม มาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งนำผลการประเมินรายช่วงชั้น ไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น กรณีผู้เรียนไม่ผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มี การเรียนการสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

วัฒนาพร ระจับทุกซ์ (2545 : 208 – 252) กล่าวถึงการออกแบบการจัด การเรียนรู้ดังนี้

1. ตั้งคณะทำงานออกแบบการเรียนรู้ของสถานศึกษา
2. ศึกษาหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน สื่อและการ วัดผลประเมินผล จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน เอกสารประกอบหลักสูตรเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน สื่อและการวัดและ ประเมินผล คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ และเอกสารอื่น
3. ศึกษาวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ ผู้เรียนที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้
4. ศึกษาข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ในการจัด การเรียนรู้ ทั้งด้านอาคารสถานที่ ห้องปฏิบัติการด้านต่าง ๆ สื่อ แหล่งเรียนรู้ ศักยภาพของครู- อาจารย์ บุคลากรในโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง
5. ศึกษาความพร้อมของชุมชนและท้องถิ่นในการสนับสนุนส่งเสริมการ จัดการศึกษา

6. ประมวลผลการศึกษาข้อ 1 – 5 นำมาเขียนเป็นหลักการ แนวคิด และแนวดำเนินการของสถานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ สื่อและการวัดและประเมินผล

สรุปได้ว่าการออกแบบการเรียนรู้เป็นการกำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญโดยใช้รูปแบบ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดผลและประเมินผลอย่าง หลากหลาย โดยคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจและ ความสามารถของผู้เรียน และพิจารณาจากสภาพความพร้อมของโรงเรียนและชุมชน ประกอบด้วย

3.5 การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กรมวิชาการ (2544 : 13 - 15) กล่าวถึงการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้สาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ และกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน ซึ่งกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติม จากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข กับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัด และความสนใจอย่าง แท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของการเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้านทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชน ของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อการพัฒนาองค์รวมของ การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่ง สถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของ ผู้เรียนให้เหมาะสมระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมทักษะชีวิต วุฒิภาวะของอารมณ์ การเรียนรู้เชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคน ต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อ และการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพ และการมีงานทำ
2. กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจของผู้เรียนมุ่งพัฒนา คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหา ส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่ รวมถึงกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝัง

ความมีระเบียบวินัย รับผิดชอบ รู้สิทธิและหน้าที่ของตน แบ่งตามความแตกต่างระหว่างกิจกรรมได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 กิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจ ความต้องการของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อการค้นพบความถนัด ความสนใจของตนเอง และพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะของสังคม และปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม

2.2 กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี ยุวกาชาด และผู้นำเพื่อชุมชน เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝัง ระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่าง ๆ นำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ให้แก่สังคม และวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งกระบวนการจัดให้เป็นไปตามข้อกำหนดของ คณะกรรมการลูกเสือแห่งชาติ ยุวกาชาด สมาคมผู้นำเพื่อชุมชนและกรมการรักษาดินแดน

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนอาจจัดทำได้หลายรูปแบบ เช่น

1. จัดแบ่งสัดส่วนเวลาของกิจกรรมต่าง ๆ แล้วกำหนดเวลาเรียนในตารางเวลาเรียน เช่นเดียวกับกลุ่มสาระอื่น 8 กลุ่มสาระ
 2. จัดแบ่งสัดส่วนเวลาของกิจกรรมต่าง ๆ แล้วกำหนดเวลาเรียนบางส่วนในตารางเรียนปกติ และบางส่วนเรียนนอกเวลา
 3. จัดกิจกรรมต่าง ๆ ไปด้วยกัน โดยวางแผนร่วมกันของกลุ่มอาจารย์ที่ปรึกษากิจกรรม กำหนดเวลาเรียนในตารางเวลาเรียนปกติบางส่วนเรียนนอกเวลา ฯลฯ
- สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม ให้เหมาะสมกับ วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545 : 253 – 354) กล่าวถึงการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาดังนี้

1. ตั้งคณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
2. ศึกษาหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เอกสารประกอบหลักสูตรเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนคู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและเอกสารอื่น ๆ
3. ศึกษาวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้

4. ศึกษาข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทั้งด้านอาคารสถานที่ ห้องปฏิบัติการด้านต่าง ๆ สื่อ แหล่งเรียนรู้ ศักยภาพของครู-อาจารย์ บุคลากรในโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง
5. ศึกษาความพร้อมของชุมชนและท้องถิ่นในการสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษา
6. ประมวลผลการศึกษาข้อ 1 – 5 นำมาออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สรุปได้ว่าการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองเต็มตามศักยภาพ เพิ่มเติมจากกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมแนะแนวและกิจกรรมนักเรียน โดยสถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะและความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน และพิจารณาจากสภาพความพร้อมและบริบทของโรงเรียนและชุมชนประกอบด้วย

3.6 การกำหนดรูปแบบ วิธีการ เกณฑ์การตัดสิน เอกสารหลักฐานการศึกษา

กรมวิชาการ (2544 : 15 - 16) กล่าวถึงการกำหนดรูปแบบ วิธีการ เกณฑ์การตัดสิน เอกสารหลักฐานการศึกษาดังนี้

1. เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1, 2 และ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 (จบการศึกษาภาคบังคับ) เกณฑ์มาตรฐาน การเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 (จบการศึกษาระดับพื้นฐาน) ผู้เรียนต้องผ่านเกณฑ์ดังนี้
 - 1.1 ผู้เรียนต้องเรียนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
 - 1.2 ผู้เรียนต้องผ่านเกณฑ์การอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
 - 1.3 ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
 - 1.4 ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านเกณฑ์การประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
2. เอกสารหลักฐานการศึกษา สถานศึกษาต้องพิจารณาจัดทำเอกสาร

ประเมินผลการเรียนเพื่อใช้ประกอบการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลการเรียนตามที่เห็นสมควรเช่น แสดงเอกสารผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แบบบันทึกผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในรายวิชาต่าง ๆ และแบบแสดงผลการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นต้น

สรุปได้ว่าการกำหนดรูปแบบ วิธีการ เกณฑ์การตัดสิน เอกสารหลักฐานการศึกษา เป็นการกำหนดเกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดทำเอกสารประเมินผลการเรียนเพื่อใช้ประกอบการดำเนินงานด้านการวัดและประเมินผลการเรียน โดยให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และเหมาะสมกับสภาพและบริบทของโรงเรียนและชุมชน

3.7 การพัฒนาระบบการส่งเสริมการสนับสนุน

กรมวิชาการ (2544 : 16 - 17) ได้กล่าวถึงการพัฒนาระบบการส่งเสริมการสนับสนุนดังนี้

1. การพัฒนากระบวนการแนะแนว

สถานศึกษาต้องพัฒนาระบบแนะแนวที่มุ่งการพัฒนานคนให้มีความรู้อย่างลึกซึ้ง ประเมินการจัดการที่มีคุณภาพ โดยกำหนดพันธกิจระหว่างบ้าน ชุมชน และสถานศึกษาที่เน้นความร่วมมือกันระหว่างบ้าน ในฐานะแหล่งเรียนรู้แรกของผู้เรียน ชุมชนจะเป็นเครือข่ายที่สำคัญของการแนะแนว ช่วยป้องกัน แก้ไข ปัญหาของสังคม สร้างเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ด้วยข้อมูลสารสนเทศ และพัฒนาเครือข่ายแนะแนวให้เข้มแข็ง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงสุด ทั้งด้านวิชาการ ด้านบุคลิกภาพ และด้านบริหารทั่วไป

2. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และห้องสมุด

สถานศึกษาจำเป็นต้องส่งเสริม สนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียนให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า เพิ่มพูน ประสบการณ์และความชำนาญ โดยเฉพาะในห้องสมุดนั้น เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นแหล่งที่รวบรวมองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนโดยตรง ทั้งนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นห้องสมุดที่หรูหราหรือใหญ่โต อาจเป็นเพียงมุมหนังสือ เพื่อการศึกษาค้นคว้าก็ใช้ได้ นอกจากนี้ต้องสนับสนุนให้มีแหล่งการเรียนรู้ในรูปของคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีต่าง ๆ

3. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ

สถานศึกษาต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สอนนำกระบวนการวิจัยมาผสมผสานหรือบูรณาการใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และเพื่อให้

ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เน้นการวิจัยทั้งในห้องเรียน และการวิจัยในสภาพรวมของสถานศึกษา

4. เครือข่ายวิชาการ

สถานศึกษาต้องพัฒนา และส่งเสริม สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ทางวิชาการ จากครูในสถานศึกษาเดียวกัน และในสถานศึกษาอื่น ๆ ตลอดจนชมรม วิชาการต่าง ๆ ในรูปของเครือข่ายเชื่อมโยงกันทั้งในบุคคลต่าง ๆ และจากสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ครูมีความรู้และแนวคิดใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ

สรุปได้ว่าการพัฒนาระบบการส่งเสริมการสนับสนุนเป็นวิธีการพัฒนากระบวนการ แนะแนว แหล่งเรียนรู้และห้องสมุด การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ และการจัดเครือข่ายวิชาการที่จะ เอื้อให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ

3.8 การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

กรมวิชาการ (2544 : 17 - 18) ได้กล่าวถึงการเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา ว่า ในการกำหนดหลักสูตรสถานศึกษาควรคำนึงว่าสิ่งที่ปรากฏในหลักสูตรเป็นสิ่งที่สถานศึกษา จะต้องดำเนินการตั้งแต่ต้น คือ การกำหนดวิสัยทัศน์ จนกระทั่งการนำหลักสูตรสู่ห้องเรียน คือ การจัดทำแผนการเรียนรู้ รวมทั้งการบริหารจัดการหลักสูตรให้ประสบความสำเร็จ ใช้ศักยภาพ ทั้งของสถานศึกษาและชุมชนเต็มที่ เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง ประการ สำคัญ หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องสามารถบอกให้ผู้เกี่ยวข้องและบุคคลในชุมชนทราบอย่าง ชัดเจนว่า จะจัดการศึกษาอย่างไรในสถานศึกษา ดังนั้น เอกสารหลักสูตรสถานศึกษาอาจมีหลาย เล่ม ซึ่งในเล่มแรกควรเป็นเล่มที่กำหนดภาพรวม และมีเล่มอื่น ๆ อีกตามความเหมาะสม ซึ่งอาจ แยกเล่มตามกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือหน่วยการเรียนรู้การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษาควร ประกอบด้วยส่วนสำคัญดังต่อไปนี้

1. วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย
2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. โครงสร้างหลักสูตร
4. รายวิชาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
5. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

6. การจัดการเรียนรู้และการส่งเสริมการเรียนรู้
7. การวัดและประเมินผล
8. การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา
9. อื่น ๆ

ทั้งนี้ สถานศึกษาอาจกำหนดหัวข้อเพิ่มเติม หรือเปลี่ยนแปลงได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม เมื่อสถานศึกษาจัดทำร่างหลักสูตรสถานศึกษาตามหัวข้อดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว สถานศึกษาจะต้องตรวจสอบแต่ละหัวข้อ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 รวมทั้งสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทและสภาพของสถานศึกษา จากนั้น นำร่างหลักสูตรดังกล่าวเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ความเห็นชอบ

สรุปได้ว่าการเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษาเป็นการจัดหลักสูตรสถานศึกษาเป็นรูปเล่มโดยให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และเหมาะสมกับสภาพและบริบทของโรงเรียนและชุมชน

4. การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย ช่วงชั้นที่ 3 - 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 - 3

ในการดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย ช่วงชั้นที่ 3 - 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 - 3 โรงเรียนเมืองกาฬสินธุ์ (2545 : 1) ซึ่งเป็นโรงเรียนนาร่องได้กล่าวไว้ว่าโรงเรียนได้แต่งตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ ดังนี้

1. คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธานกรรมการ รองผู้บริหารโรงเรียนเป็นรองประธานกรรมการ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้และหัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกรรมการ และรองผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการเป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่ควบคุม ดูแลการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และสภาพและบริบทของโรงเรียนและชุมชน

2. คณะกรรมการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธานกรรมการ รองผู้บริหารโรงเรียนเป็นรองประธานกรรมการ คณะกรรมการสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐานเป็นกรรมการ และรองผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการเป็นกรรมการและเลขานุการและ คณะอนุกรรมการกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วยหัวหน้ากลุ่มสาระ การเรียนรู้เป็นประธานอนุกรรมการ ครูผู้สอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นกรรมการ และรองหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นกรรมการและเลขานุการ มีหน้าที่จัดทำหลักสูตร สถานศึกษาและหลักสูตรของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามแนวทางการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษาของกรมวิชาการ

จากคณะกรรมการดังกล่าวโรงเรียนได้มีการเตรียมความพร้อมและสร้างความตระหนัก โดยส่งบุคลากรไปอบรมการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ตามที่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาจัดขึ้น เพื่อจัดทำระบบข้อมูล สารสนเทศ จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน หลังจากนั้นได้จัดประชุมคณะกรรมการเพื่อ กำหนดควีสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย กำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา โครงสร้างเนื้อหา สาระและเวลา การออกแบบการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น การ ทำหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งการวัดผลประเมินผลการเรียน และดำเนินการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษาตามแนวทางที่ได้ไปอบรมมา ซึ่งผลจากการดำเนินการแต่ละโรงเรียนจะได้เป็น หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน หลักสูตรสถานศึกษาแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ การเรียนรู้ ดังนั้นหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน จึงเป็นส่วนที่มีรายละเอียด นับตั้งแต่กำหนดควีสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย กำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา โครงสร้าง เนื้อหาสาระและเวลา การออกแบบการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การนำเอาภูมิปัญญา ท้องถิ่น การทำหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งการวัดผลประเมินผลการเรียน ซึ่งถือเป็นภารกิจของ ผู้บริหารและครูผู้สอนที่จะต้องดำเนินการ แล้วประชาสัมพันธ์ผู้เกี่ยวข้องให้รับรู้การเปลี่ยนแปลง หรือการใช้หลักสูตรใหม่อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยภายในประเทศ

เสริมศักดิ์ ช่วยอุปการ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการดำเนินงานพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำแนกตามสถานภาพพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางทั้งโดยรวมและรายด้าน

2. เปรียบเทียบระดับการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำแนกตามสถานภาพพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีการดำเนินงานทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียนพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่มีการดำเนินงานโดยรวมแตกต่างจากโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการพัฒนาหลักสูตร โรงเรียนทุกขนาดมีการดำเนินงานไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการนำหลักสูตรไปใช้และด้านการประเมินหลักสูตร โรงเรียนขนาดใหญ่มีการดำเนินงานแตกต่างจากโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

3. ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพและขนาดโรงเรียน

สุพิศม์ สมศรี (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้านและมีข้อสังเกตว่า ด้านที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรกคือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้ายคือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชา ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยรวมพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมากทุกด้านยกเว้นด้านการจัดการด้านที่มีปัญหามากเป็นอันดับแรกคือ ด้านวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ ส่วนด้านที่มีปัญหาเป็นอันดับสุดท้ายคือ ด้านการจัดการ

ประกาย ยอดมาลี (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้า เรื่อง การดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตพุทธมณฑลอิสาน สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า

1. บุคลากรในโรงเรียนขนาดต่างกัน เห็นว่า โรงเรียนมีการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาโดยรวมและ 6 ขั้นตอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยบุคลากรในโรงเรียนขนาดใหญ่ เห็นว่า โรงเรียนมีการดำเนินงานมากกว่าบุคลากรในโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก และบุคลากรในโรงเรียนขนาดกลาง เห็นว่า มีการดำเนินงานมากกว่าบุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็ก

2. มีปฏิสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ระหว่างขนาดของโรงเรียนและสถานภาพ ต่อการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

มัธยมศึกษาโดยรวมและขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวางแผนการประกันคุณภาพการศึกษา ขั้นตอนการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ขั้นตอนการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน และขั้นตอนการเตรียมรับการประเมินจากองค์กรภายนอก

พิชิต เครือน้ำคำ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา : กรณีศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาโดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้านและด้านที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรกคือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้ายคือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชา

2. ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาโดยรวมมีปัญหายุ่งยากอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีปัญหาย่อยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ยกเว้นด้านการจัดการที่มีปัญหาย่อยในระดับน้อย ด้านที่มีปัญหามากเป็นอันดับแรกคือ ด้านวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ ส่วนด้านที่มีปัญหาเป็นอันดับสุดท้ายคือ ด้านการจัดการ

สิทธิชัย อุทธารนิช (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ความเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนต่อการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแกดำ

จังหวัดมหาสารคาม พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากและรายด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อจำแนกตามสถานภาพพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามขนาดของโรงเรียนพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

พรรณทิพย์ บัวชุม (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบัน ปัญหา

และแนวทางแก้ไขปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครพนม และสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการใช้หลักสูตรการศึกษา ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ทั้งในภาพรวมและด้านบุคลากร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านสื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้อยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นของนักเรียนโดยรวมและด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านสื่อการเรียนรู้ในระดับปานกลาง ส่วนความคิดเห็นของผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและด้านการวางแผน ด้านการให้บริการ ด้านการสร้างและเผยแพร่ และด้านการสนับสนุนอยู่ในระดับปานกลาง

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 8 คน ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าโรงเรียนและชุมชนได้ร่วมกันจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาอยู่ในระดับดี ถ้ามีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรไปพร้อมกันจะทำให้เกิดผลมากขึ้น สำหรับครูผู้สอน จำนวน 40 คน ส่วนใหญ่มีการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการจัดทำสื่อการเรียนรู้ และใช้สื่อได้สอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้ และมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนไปด้วย สำหรับนักเรียน จำนวน 160 คน ส่วนใหญ่มีความสุขกับการเรียน เพราะนักเรียนได้คิด ได้ปฏิบัติ ได้แก้ปัญหาเอง และได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนถนัด สำหรับผู้ปกครองนักเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 120 คน ส่วนใหญ่ได้มีบทบาทในการใช้หลักสูตรสถานศึกษา

2. ปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษา ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่เห็นว่ามีปัญหาที่ตัวบุคลากร เพราะทุกฝ่ายยังไม่พร้อมในการใช้หลักสูตร และมีปัญหาด้านงบประมาณ

3. แนวทางการแก้ไขปัญหาการใช้หลักสูตรการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน จะต้องมีการส่งเสริม ปรับปรุง พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ สำหรับนักเรียนจะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมมือกันในการปรับปรุง และพัฒนาการเรียนรู้ออกแบบนักเรียนอย่างเคร่งครัด

สรุปได้ว่า การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กับโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย สามารถใช้ได้ในระดับหนึ่ง แม้จะมีปัญหาบ้างในทุกด้าน แต่ไม่รุนแรงถึงขั้นเกิดผลเสียหายน และคาดว่าจะสามารถใช้ได้เป็นปกติในปีการศึกษาต่อ ๆ ไป

กนกวรรณ แสนคำ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพ ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคพลินธุ์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1 - 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคพลินธุ์ เขต 3 โดยรวมและรายด้านมีระดับปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาลำดับต่ำสุด คือ ด้านการเตรียมความพร้อม ด้านบริหารหลักสูตร (การใช้หลักสูตร) และด้านนิเทศ ติดตามผลการใช้หลักสูตร สภาพการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3 - 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคพลินธุ์ เขต 3 โดยภาพรวมมีระดับปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาลำดับต่ำสุด คือ ด้านบริหารหลักสูตร (การใช้หลักสูตร) ด้านการเตรียมความพร้อมและด้านนิเทศ ติดตามผลการใช้หลักสูตร ส่วนปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านการเตรียมความพร้อม ปัญหา คือ ความไม่เข้าใจหลักสูตรอย่างชัดเจนการดำเนินการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศยังไม่เป็นระบบ ภาระงานของบุคลากรมีมาก แนวทางแก้ไข ควรจัดอบรม ศึกษาดูงานให้บุคลากรเพื่อความเข้าใจอย่างชัดเจนในหลักสูตร ปัญหาด้านการบริหารจัดการหลักสูตร (การใช้หลักสูตร) ปัญหา คือ ความไม่เข้าใจในด้านการวัดและประเมินผล การทำวิจัยในชั้นเรียน การวิจัยและพัฒนา การจัดหาสื่อและพัฒนาคือ แนวทางแก้ไข จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ และศึกษาดูงานด้านนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร ปัญหา คือ นิเทศยังไม่ทั่วถึง ไม่ต่อเนื่องและเป็นระบบ ขาดการนำผลที่ได้จากการนิเทศมาใช้ในการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม แนวทางแก้ไข หน่วยงานต้นสังกัดควรมานิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรทุกภาคเรียน ควรมีการจัดอบรมให้ครูในโรงเรียนสามารถนิเทศตนเองได้ตามกลุ่มสาระต่าง ๆ นำผลที่ได้จากการนิเทศมาปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรต่อไป

โรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1 - 3 กับโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3 - 4 มีสภาพการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษา โดยส่วนรวมและในด้านบริหารหลักสูตร (การใช้หลักสูตร) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการเตรียมความพร้อม และด้านการนิเทศและติดตามผลมีสภาพการใช้ไม่แตกต่างกัน

เรวดี ภูถาวร (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหาร ครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนที่เปิดสอนถึงช่วงชั้นที่ 1 และ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 1 ผลการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหาร ครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามสถานภาพโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินโครงการและการมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามขนาดโรงเรียนพบว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหาร ครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันอยู่ในระดับปานกลางทั้งโดยรวมและรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินโครงการและการมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการตามลำดับ

วิโรจน์ ภูสุวรรณ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามี การปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนในการดำเนินการเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 โดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกัน

ภูมา กล่องแก้ว (2548 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพและขนาดโรงเรียนต่อปัญหาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ทั้งโดยรวมและรายด้าน เมื่อพิจารณาตามสถานภาพพบว่าผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ มีปัญหาสูงกว่า ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และครูผู้สอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุวรรณ มุลปลา (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา ความต้องการพัฒนาสมรรถภาพ การวิจัยในชั้นเรียนของครู โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ผลการศึกษา พบว่า ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศกับขนาดโรงเรียนที่ส่งผลต่อความต้องการ พัฒนาสมรรถภาพการวิจัยในชั้นเรียนของครู ทั้ง โดยรวม และรายด้านทุกด้าน เมื่อเปรียบเทียบใน แต่ละตัวแปร พบว่า ครูเพศชายกับครูเพศหญิงมีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการวิจัย ในชั้นเรียน โดยรวมและรายด้านทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน ส่วนครูที่สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่กับ ขนาดเล็กมีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพการวิจัยในชั้นเรียน โดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิสูตร เรืองเลิศ (2549 : บทคัดย่อ) ความต้องการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหาร และครู ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารและ ครูทั้ง โดยรวมและรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายด้านจากมาก ไปหาน้อย คือ ด้านการบริหารการศึกษา และ ด้านการเรียนการสอน และไม่มีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างตำแหน่งกับขนาดโรงเรียนที่ส่งผลต่อความต้องการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษา ทั้ง โดยรวมและรายด้านทุกด้าน

2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เฮกา (Hega. 1992 : Abstract) ได้ศึกษาความพร้อมเพียงในการให้ความร่วมมือ ในการศึกษาของชาวสวิส : การเปลี่ยนแปลงนโยบายระดับภูมิภาคและการประสานงานของพวกเขา (ความร่วมมือด้านนโยบาย นโยบายด้านการศึกษา) พบว่า นโยบายทางการศึกษาระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในแต่ละภูมิภาค แต่ละท้องถิ่น เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งแต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกัน แต่มีลักษณะ เฉพาะสำคัญ 2 ประการ คือ

1. นโยบายจะต้องสัมพันธ์กับนโยบายของรัฐระดับประเทศ
2. มีทั้งการกระจายอำนาจและรวมอำนาจขึ้นอยู่กับประชากรและชุมชน

เมอร์ริล (Merrill. 1992 : Abstract) ได้ศึกษาปัจจัยด้านองค์กรและสิ่งแวดล้อมที่มี อิทธิพลต่อการปฏิรูปหลักสูตร กรณีศึกษาในการปรับปรุงโรงเรียนในเขตอำเภอ พบว่า ในการ เปลี่ยนแปลงพัฒนาหลักสูตรจะต้องคำนึงถึงปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ คือ

1. ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ

2. ลักษณะของเขตพื้นที่ของโรงเรียน
3. ปัจจัยในระดับโรงเรียน
4. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน

และยังพบว่า การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในโรงเรียนชานเมือง อาศัยปัจจัยต่าง ๆ เช่น ประวัติชุมชน ลักษณะของชุมชน การเมือง ประสิทธิภาพของครู การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ และวัฒนธรรมของโรงเรียน

หวัง (Wang. 1992 : Abstract) ได้ศึกษาการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการที่เพิ่มขึ้นในอันที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้านการศึกษาของกลุ่มองค์กร 6 กลุ่มในไต้หวัน พบว่า ในการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษาในประเทศไต้หวัน จะต้องเกิดจากการร่วมมือหลายฝ่าย ประกอบด้วยหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โรงเรียน ผู้บริหารระดับโรงเรียน และความต้องการของชุมชน ซึ่งจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ซึ่งมีผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษา

บินดา (Binda. 2000 : 9942-A) ได้ศึกษาเรื่อง ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา กระบวนการส่งเสริมหลักสูตร ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ผู้บริหารเกี่ยวข้องกับการจัดหลักสูตรให้สนองความต้องการเลื่อนขั้นตนเองและคณะ จัดสรรวัสดุสอนให้ ให้ตัวอย่าง การสอนที่ดี ขยายโครงสร้างทางการบริหาร และส่งเสริมความเป็นผู้นำ ผู้บริหารตระหนักถึงสิ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย คือ กลุ่มสมาชิกหรือผู้รับคำปรึกษาการปรับปรุงหลักสูตรระยะแรกตามนโยบายส่วนกลาง ส่วนประกอบทางเนื้อหาและภาพที่เห็นได้ชัดเจนเกี่ยวกับหลักสูตร

หลักสูตรใหม่ตั้งปัญหาและเหมาะสมสำหรับใช้ในโรงเรียนปกติโดยทั่วไป ปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดทางวัตถุประสงค์ เน้นการสอนแบบฝึกปฏิบัติ อย่งไรก็ตามเมื่อตกลงดำเนินการแล้วการสร้างบรรยากาศที่พึงประสงค์ความเป็นผู้มีจิตสำนึกในการเรียนสูง สังเกตเห็นได้ว่านักเรียนอ่านได้ดีขึ้น เรียนได้สบายขึ้น ได้มีการพัฒนาความคิดดีขึ้น และได้รับลักษณะเด่นที่พึงประสงค์ และมีความเชื่อมั่นมากขึ้น สรุปได้ว่า การปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรแบบเจาะลึกจะเกิดขึ้นต่อจากการพัฒนาหลักสูตรแบบผิวเผินนั่นเอง ผู้บริหารจะถูกมองว่าเป็นผู้อำนวยการ ความสะดวกและเป็นผู้ริเริ่ม ที่กล่าวทั้งหมด แสดงให้เห็นความคาดหวังบางประการของความเป็นผู้นำทางการเรียนการสอน

จีเวียซดา (Gwaizda. 2001 : Abstract) ศึกษาเรื่อง สิ่งที่เขาเข้าใจว่ามีอิทธิพลต่อหลักสูตรของโรงเรียนของรัฐ โอ ไฮ โอ ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลและ

องค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ เกี่ยวกับการจัดรายวิชา จุดประสงค์และวิธีการใช้หลักสูตรของโรงเรียนของรัฐบาลในรัฐ โอ ไฮ โอ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในด้านการอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า 1. การตัดสินใจในด้านเนื้อหาสาระต้องคำนึงถึงมาตรฐานขั้นต่ำที่รัฐกำหนด รวมทั้ง หน่วยงานกลางและคณะกรรมการการศึกษาท้องถิ่น 2. คณะกรรมการหลักสูตรแบบเรียนและผู้เรียน มีอิทธิพลต่อการจัดรูปแบบและวิธีการเรียนการสอน 3. รูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนขึ้นอยู่กับความคิดเห็นเลือกของครู ตามทักษะความสามารถของครูและวัสดุอุปกรณ์ตามลำดับ

เทเรซ่า แทค แชน วองซ์ (Teresa Tack Shan Wong. 2002 : Abstract) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรวิทยาศาสตร์โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทและความพร้อมของแต่ละโรงเรียน โดยให้ความร่วมมือและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นโดยความร่วมมือของบุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความเหมาะสมกับจุดแข็ง จุดอ่อน และเหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียน คณะทำงานมีปฏิสัมพันธ์ในการร่วมมือกันพัฒนาหลักสูตรนักเรียน ซึ่งเป็นผลผลิตของหลักสูตร มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นที่น่าพอใจของผู้เกี่ยวข้องและนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อหลักสูตรและวิชาวิทยาศาสตร์

แมนซิโน (Mancino. 2003 : 2042-A) ได้วิจัยศึกษาหลักสูตรบูรณาการ การนำเสนอทางทฤษฎีและข้อเท็จจริงทางการเมือง : การปฏิรูปหลักสูตรในมลรัฐคาโกต้าได้ ในช่วงแรกของทศวรรษ 1980 พบว่า ตลอดศตวรรษที่ 20 ได้มีการตื่นตัวในเรื่องการศึกษา จึงมีการวิจัยในเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง การแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรก็เป็นส่วนหนึ่งที่ต้องอาศัยหลักการศึกษาวิจัยเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ การอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม ตลอดทั้งการสร้าง ความหมายแก่การดำรงชีพของผู้คน เพื่อสร้างทางเลือกในการแก้ปัญหาการเรียน ตามหลักสูตรแบบเก่า ซึ่งจะต้องผูกพันกับนโยบายและการปฏิบัติทางการเมืองนั้นก็จะต้อง กำหนดให้มีการปฏิรูปการศึกษาขณะเดียวกันก็หาทางคงไว้ ซึ่งการจัดการเรียนการสอน แบบเก่าไว้บางส่วน ผู้วิจัยพบว่า เศรษฐกิจการเมืองยังไม่เติบโตไปในทิศทางเดียวกับการศึกษา เพราะยังมีข้อจำกัดต่าง ๆ อีกมาก ปัญหาประการแรก การทดสอบความรู้ ความสามารถของ นักเรียน การยึดมั่นถือมั่นในเรื่องการทดสอบ การยึดติดกับการใช้ข้อสอบมาตรฐาน ดังนั้นการเรียนการสอนจึงต้องดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับหลักสูตร แต่ระดับนโยบายนั้น มุ่งเฉพาะความรู้ ความสามารถของผู้เรียน แต่การวัดโดยใช้ข้อสอบมาตรฐานอย่างเดียวนั้นไม่พอ ปัญหาประการที่สอง นโยบายฝ่ายบริหารขาดความยืดหยุ่น แต่ในทางปฏิบัตินั้นยังคงมีความยึดมั่นในรูปแบบเดิม ๆ ที่เป็นบุคคลมากกว่าเทคโนโลยี อิทธิพลจากภาคเศรษฐกิจจึงไม่อาจผลักดันอะไรได้มาก จึงพบว่า

บางส่วนของผู้กำหนดนโยบายยังยึดของเดิมบางส่วนของยึดของใหม่ โดยให้นำการทดสอบมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรการตรวจสอบความรู้ของนักเรียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า กนกวรรณ แสนคำ (2547 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า สภาพปัญหาการใช้หลักสูตรของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-3 กับโรงเรียนที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 3-4 พบว่า มีสภาพการใช้หลักสูตรของสถานศึกษาโดยส่วนรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และวิโรจน์ ภูลวรรณ (2548 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า การดำเนินการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วน พรรณทิพย์ บัวชุม (2546 : บทคัดย่อ) พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนภูมา คล่องแคล่ว (2548 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพและขนาดโรงเรียนต่อปัญหาการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต 2 ทั้งโดยรวมและรายด้าน เมื่อพิจารณาตามสถานภาพพบว่าผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ มีปัญหาสูงกว่า ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และครูผู้สอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพกับขนาดของโรงเรียนที่มีต่อปัญหาการใช้หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1-3